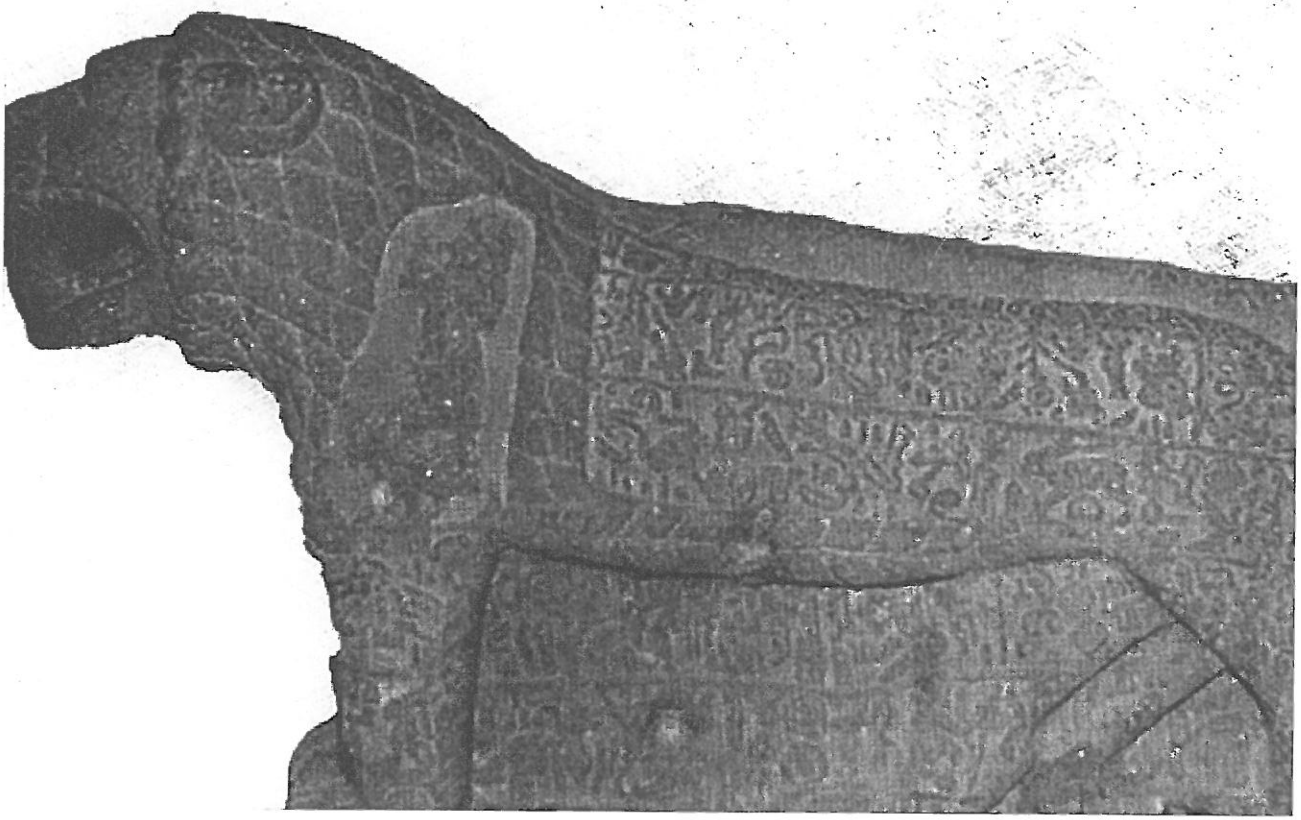
Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesi

KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM ÜNİVERSİTESİ

ULUSLARARASI ANTİK ÇAĞ DÖNEMİNDE MARAŞ SEMPOZYUMU

INTERNATIONAL MARAS SYMPOSİUM İN ANCİENT HİSTORY

17-18 KASIM 2018

ULUSLARARASI ANTİKÇAĞ DÖNEMİNDE
MARAŞ SEMPOZYUMU

ULUSLARARASI ANTİKÇAĞ DÖNEMİNDE
MARAŞ SEMPOZYUMU
17-18 Kasım 2017

İmtiyaz Sahibi: Fatih Mehmet ERKOÇ
Büyükşehir Belediye Başkanı

Genel Yayın Koordinatörü: Cevdet KABAKCI
Kültür ve Sosyal İşler Dairesi Başkanı

Genel Yayın Yönetmeni: Mustafa SEMERCİ
Kültür ve Turizm Şube Müdürü

Editörler
Cevdet KABAKCI
Prof. Dr. İbrahim SOLAK
Prof. Dr. Alpaslan CEYLAN
Yrd. Doç. Dr. Oktay DUMANKAYA
Mehmet CANLI
Ömer Yalçın OVA

Kapak Tasarım: Gökhan Gönen

Tashih: H. İbrahim ÖZDEMİR

ISBN: 978-605-4996-72-8

Baskı: Fikir Ajans

Yönetim Yeri
Kültür ve Sosyal İşler Dairesi Başkanlığı
Kültür ve Turizm Şube Müdürlüğü
0 (344) 225 24 15 - 16
www.kahramanmaras.bel.tr

Mart 2019

Bu eserin bütün hakları saklıdır. Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesinden yazılı izin alınmadan kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz, hiçbir şekilde kopya edilemez, çoğaltılamaz, yayımlanamaz.

İÇİNDEKİLER

GEÇ HİTİT DÖNEMİNDEN GÜNÜMÜZE KADAR KAHRAMANMARAŞ KALESİ - Prof. Dr. Mehmet ÖZKARCI.....7
KARAZ KÜLTÜRÜ'NÜN KAHRAMANMARAŞ VE ÇEVRESİNDEKİ YANSIMALARI -Prof. Dr. Alpaslan CEYLAN - Doç. Dr. Oktay ÖZGÜL - Dr. Öğr. Üyesi. Gökhan KALMIŞ 26
DEMİR ÇAĞI ÖLÜ YEMEĞİ (SYMPOSIUM) SAHNELERİ VE ETKİLERİ HAKKINDA - Prof. Dr. Kamil Levent ZOROĞLU.....53
KİZZUWATNA BÖLGESİNİN HİTİT SİYASAL VE DİNİ YAŞANTISINA BAZI ETKİLERİ- Prof. Dr. Hasan BAHAR
Arş. Gör. Murat TURGUT.....58
ASUR KAYNAKLARINDA MARAŞ VE ÇEVRESİ
Prof. Dr. Salih ÇEÇEN – Prof. Dr. L. Gürkan GÖKÇEK.....75
DOMUZTEPE HÖYÜĞÜ: KAHRAMANMARAŞ'TA BİR GEÇ NEOLİTİK DÖNEM (MÖ 7.0005.000) KÖY YERLEŞİMİ
Doç Dr. Halil TEKİN.....87
ELBİSTAN OVASINDA YER ALAN BİR HİTİT YERLEŞMESİ: ELBİSTAN KARAHÖYÜK - Yrd. Doç. Dr.Bora UYSAL.....98
ÇİVİ YAZILI BELGELERE GÖRE M.Ö. II. BİNYIL'DA KAHRAMANMARAŞ VE ÇEVRESİ
Prof. Dr. Sebahattin BAYRAM - Doç. Dr. Remzi KUZUOĞLU.....105
KAHRAMANMARAŞ'TAKİ MAMMA ŞEHRİ
Doç. Dr. Rukiye AKDOĞAN.....120
ASUR KRAL YILLIKLARINDA GURGUM'A YAPILAN SEFERLER
YRD. DOÇ. DR. ERCÜMENT YILDIRIM.....136
ASUR KRALLARINA AİT KAYITLARA GÖRE BAĞIMSIZ GEÇ HİTİT KRALLIĞINDAN ASUR EYALETİNE DÖNÜŞME SÜRECİNDE GURGUM KRALLIĞI VE BU KRALLIĞIN POLİTİK ETKİNLİK ALANI
Dr. Öğr. Üyesi Nurgül YILDIRIM.....147
EGE GÖÇLERİNDEN SONRA MARAŞ VE ÇEVRESİ
Prof. Dr. Ekrem MEMİŞ.....162
MAMA KRALI ANUM-HİRBİ'NİN KANİŞ KRALI WARŞAMA'YA GÖNDERDİĞİ MEKTUBUNUN MUHTEVASININ SOSYAL VE SİYASİ AÇIDAN DEĞERLENDİRİLMESİ
Prof. Dr. Yusuf KILIÇ.....168
ANADOLU VE PERS İLİŞKİLERİNDE KAHRAMANMARAŞ ANADOLU-PERS İLİŞKİLERİNDE KAHRAMANMARAŞ'IN YERİ VE ÖNEMİ -Yrd. Doç. Dr. Akın BİNGÖL - Dr. Nezahat CEYLAN - Yrd. Doç. Dr. Mustafa KARAGEÇİ.....178
M.Ö I. BİNDE KAHRAMANMARAŞ'IN SOSYO-POLİTİK COĞRAFYASI - Yrd. Doç. Dr. Sırrı TİRYAKİ.....205
MARQAŠTİ/MARAŞ'IN NEO-HİTİT HEYKELTRAŞLIĞINDA DİNSEL/TANRISAL FİGÜRLER
Doç Dr Özden ÜRKMEZ.....222
KAHRAMANMARAŞ-GERMANICIA KURTARMA KAZILARI
Ahmet DENİZHANOĞULLARI - Safinaz AKBAŞ.....231

KAHRAMANMARAŞ İLİ, AFŞİN İLÇESİ, ALİMPINAR MAHALLESİ, 288 PARSEL MOZAİKLİ ALAN KURTARMA KAZISI
Mehmet GÜRİÇİN - Yakup ÜNLÜ.....249
KAHRAMANMARAŞ İLİ, DULKADİROĞLU İLÇESİ, ÇOKYAŞAR MAHALLESİ MOZAİKLİ ALAN KURTARMA KAZISI
Gülşen BAŞPINAR, İlhami KILINÇKAYA, Cansu ÇERÇİ.....257
GEÇ ROMA VE ERKEN BİZANS DÖNEMİNLERİNDE MARAŞ BÖLGESİNİN TARİHİNE GENEL BİR BAKIŞ
Prof. Dr. İlyas GÖKHAN.....278
KAYIP KENT GERMANİCİA: LOKALİZASYON PROBLEMLERİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME
Yrd. Doç. Dr. Oktay DUMANKAYA.....289
ROMA DEVRİNİN ÖNEMLİ BİR İDARî MERKEZİ OLARAK *GERMANICIA CAESAREA* (KAHRAMANMARAŞ)
Prof. Dr. Hatice PALAZ ERDEMİR - Doç. Dr. Halil ERDEMİR.....303
ESKİÇAĞ'DA MARAŞ'TAN KAYSERİ'YE UZANAN YOLLAR
Prof. Dr. Hasan Ali ŞAHİN.....309
KAHRAMANMARAŞ FOLKLORUNUN MİTOLOJİK KÖKLERİ
Doç Dr. Fidan GASIMOVA.....326
MEZAR TAŞLARININ PROTOTİPİ MEZAR STELLLERİ; KAHRAMANMARAŞ ÖRNEKLERİ
Yrd. Doç. Dr. Ebru ELPE.....339
GERMANİCİA'NIN COĞRAFİ KONUMU VE ROMA İMPARATORLUĞU'NUN İÇ POLİTİKASINDAKİ ÖNEMİ
Dr. Aytül KAPLAN.....346
GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE KAHRAMANMARAŞ'TA GERÇEKLEŞTİRİLEN ARKEOLOJİK KAZILAR
Ahmet DENİZHANOĞULLARI - Merve GÜLGÖNÜL PAKSOY.....355
GURGUM KRALI HALPARUNTİYA'NIN (QALPARUNDA) ADAK/STEL HEYKELİ- Cağlar AKDAĞ.....397
KAHRAMANMARAŞ'TAN LATINCE BIR MEZAR YAZITI
Prf. Dr. Ergün LAFLI - Dr Gülseren Kan ŞAHIN.....404

KAHRAMANMARAŞ'TAKİ MAMMA ŞEHRİ

Rukiye AKDOĞAN*

Özet

Kahramanmaraş, Mezopotamya, kuzey Suriye ve Anadolu arasında önemli bir noktada yer alır. Oldukça eskiye giden tarihine, şehrin ortasındaki kale şahitlik etmektedir. Bildiride, ortaya çıkan arkeolojik verilerle de Kahramanmaraş-Hasancıklı olduğu kısmen kesinleşen Mamma şehrinin belgelendiği çivi yazılı metinler ele alınarak, şehrin lokalizasyonuyla ilgili görüşlere değinilecektir. Dağlık bir alanda yer aldığı tabletlerden bilinen Mamma Krallığı'nın ekonomisi tarım ve hayvancılığa dayanmaktadır. Mamma, farklı türde tekstil ürünlerinin merkezi konumundadır. Altın, gümüş ve amūtum'dan yapılmış törensel sunu kaplarının belgelenmesi, Mamma'da maden işletmeciliğinin geliştiğinin bir göstergesidir. Aynı zamanda, Kahramanmaraş Müzesinde korunan Hasancıklı'dan ele geçen çeşitli şekillerdeki yapı-adak çivileri, fazla sayıda ele geçen küçük boğa figürünleri, Anum-Hirwi'nin adının yazdığı bronz mızrak uçlarına değinilerek, arkeolojik bulgular açısından da değerlendirilmesi yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Maraş, Mamma, Hasancıklı-Kalaycık, yapı-adak çivisi,

The Ancient Mamma Town in Kahramanmaraş

Abstract

Kahramanmaraş is located in an important region between Mesopotamia, Northern Syria and Anatolia. The fortress in the center of modern city witnesses its ancient history. In this paper, a number of opinions for the location of Mamma will be discussed by the cuneiform texts which refer to Mamma town, an ancient site that is almost precisely located to Hasancıklı, Kahramanmaraş in the light of archeological evidence. The economy of the Mamma kingdom, a highland country known by cuneiform texts, was based on agriculture and stock-breeding in general. Mamma was also the center of various kinds of textiles. The evidence about ceremonial offering vessels, the artifacts made of gold, silver amūtum, indicate that the metal embroidery improved in a certain level in Mamma Kingdom. By means of some archeological artifacts as the various kinds of building-offering nails from Hasancıklı in the museum of Kahramanmaraş, a number of bovine figurines and the bronze spearheads which were inscribed by the name of Anum-Hirwi, this ancient site will be treated in every respects.

Keywords: Maraş, Mamma, Hasancıklı-Kalaycık, building-votive nail.

Anadolu'nun Mezopotamya'ya açılan kapısı konumunda olan Kahramanmaraş, gerek Asur Ticaret Kolonileri devrinde, gerekse Hititler zamanında önemli güzergâhlar arasındaydı. Oldukça eskiye giden tarihine, şehrin ortasındaki kale şahitlik etmektedir.

Kahramanmaraş yüzey şekillerinin en dikkate değer olanı, Kızıldeniz'den itibaren Vâdî-el-Arab, Gor ve El-Bika, Amik-Maraş Oluğu

* Doç. Dr. Rukiye Akdoğan, Çukurova Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Balcalı-Adana; rakdogan@cu.edu.tr

adlarını alan çöküntü hendeğidir[323]. Çivi yazılı Eski Asur metinlerinde Mamma şehri şöyle belgelenmektedir:[324]
Ma-a-am, *Ma-a-ma*, *Ma-ma*, *Ma-ma-a*, *Ma-am-ma;*ayrıca aidiyet ekli yazımları da şöyledir: *Ma-ma-i-i/u(m)*, *Ma-ma-i-e-im*, *Ma-ma-ú-um*.

Mamma'nın güzergâhlar ile ilgili metinlerde daha ziyade Tegarama (6 kez), Uršu (9 kez) ve Unipsum (4 kez) gibi yerleşimlerle birlikte yer aldığı dikkati çekmektedir. Bu durum, söz konusu yerleşimlerin coğrafik açıdan Mama ile bağlantılı olduğunu düşündürmektedir[325].Bu güzergâhlarla ile ilişkili metinler, aynı metinde belgelenen Mamma ve Tegarama yerleşimlerinin (ayrıca Zalpa ve Uršu kentleri de bu gruba dahildir) Anadolu'ya alternatif birer giriş kapısı olarak yorumlanabilirler. Bunu da, daha az sıklıkla kullanılan rotanın Toros'un güney etekleri boyunca devam ederek, söz konusu iki kenti doğrudan birbirine bağladığı şeklinde yorumlamak gerekir. Uršu ve Mamma kentleri arasında yakın bir bağlantının olması ise, bu iki kent arasında Bulbulhum ve Unipsum kentlerine uğrayan bir yolun varlığına işaret edebilir[326].

Mamma Kralı Anum-Hirbi'nin Kaneš Kralı Waršama'ya gönderdiği mektup, Mamma ile Kaneš krallarının Ib safhasında doğrudan birbirlerine sınırları olduğunu ve muhtemelen iki vasal krallık olan Taišama ve Sibuha'nın arasında tampon devletler olduklarını ortaya koymaktadır. Aššur-idi, yükünün bir sonraki kısmının Mamma'dan yola çıkmasına izin vermeden önce, mallarının Kaneš ülkesine sevk edilmesi ile ilgili olarak OAA 1, 18'de oğluna yazdığı mektubundaki açıklama, Asur ticaretinin altın çağında bu iki bölgenin direkt olarak bağlantılı olduğunu gösterir. Ayrıca Kaneš'e giden yol üzerindeki Mamma'nın dağlarında tekstil mallarının kaybolmasından sıkça söz edilmesi, hudut bölgesinin dağlık olduğuna işaret eder[327].

Barjamovic 2011, 207'de şunlardan bahsetmektedir: "Miller, Mamma'nın iki önemli komşusu olan Zalwar ve Haššum'un kontrolünün ele geçirildiği bir dönemde kral olan Anum-Hirbi'ye yaklaşık 30 yıllık bir hükümdarlık süresi vermiştir. Mari'de bulunan metinlerde Anum-Hirbi'den, Zimrilim'im hükümdarlığının beşinci yılında, Zalwar Kralı olarak bahsedilir. Bundan iki yıl sonrasına ait metinlerde ise, Anum-Hirbi'den bu kez Haššum Kralı olarak bahsedilmektedir. Söz konusu iki yılda, Anum-Hirbi'nin Zalwar'ın kontrolünü kaybettiği veya Haššum'un kontrolünü elde edip etmediği belirsizdir. Miller, bu konuda ikna edici bir şekilde, bu iki yıllık süre zarfında Anum-Hirbi'nin, Haššum Krallığı'nın kontrolünü sağladığı yönünde görüş belirtmektedir. Ayrıca Miller, Forlanini'nin Haššum ve Mamma'nın Eski Asur ve Eski Babil kaynaklarında bahsedilen bir kent için kullanılmış alternatif isimler olduğu yönündeki varsayımını ise reddetmektedir. Miller, Mamma ile ilgili olarak III. Salmanassar'ın, Anum-Hirbi'nin bir rölyefi bulunduğunu ifade ettiği Atalur dağını, güneydeki Karadağ civarındaki bir yerde olma ihtimalini belirtmiştir. "Mevcut veriler, Mamma yerleşiminin

[323]Türk Ansiklopedisi 1976, 284.
[324]Belgelendiği metinler için bkz. Barjamovic 2011, 204 dn. 768.
[325]Barjamovic 2011, 204, tablo 20; diğer şehirler ve belgelendiği metin yerleri için bkz. Barjamovic 2011, 204 dn. 769.
[326]Bkz. Barjamovic 2011, 205.
[327]Bkz. Barjamovic 2011, 207.

Asur Ticaret kolonileri çağının erken ve geç dönemlerinde bir Asur istasyonu(wabartum) olduğunu ortaya koymuştur[328].

Barjamaovic, Kültepe Ib safhasına ait metinlerdeki diğer Anadolu yer isimleriyle karşılaştırıldığında Mamma şehrinin daha fazla anılmasının nedenini, bölgede gittikçe artan politik önemi ile ilişkilendirmektedir. Fakat ticaretin geç dönemine tarihlenen yaklaşık 500 metne göre yapılan istatiksel sonuçların bir kesinlik arz etmediğini de ifade etmektedir[329]. Ayrıca Mamma'nın Suriye bölgesine yönelik olarak sergilediği belirgin politik oryantasyonun da Kahramanmaraş civarındaki bir lokasyonla daha uyumlu bir görünüm arz ettiğini özellikle ifade etmektedir[330].

Bazı Asurlu tüccarların, Mamma şehrinin de dâhil olduğu ticari aktivitelerde çok daha aktif bir rol aldıkları ve Mamma'da sürekli ikamet eden kişiler tarafından temsil edildikleri –Aššur-idi'nin oğlu Aššur-nada ve Šalim-Aššur ailesi gibi– görülmektedir. Aynı zamanda Mamma, Kaneš'te yaşayan yerlilerin de kullandığı bir şahıs ismi olup, bu ismi taşıyanlar ile kent arasında bir bağlantının söz konusu olup olmadığı kesin değildir[331].

Mamma kentinin konumunu tanımlayan Eski Asur ticaretine ait asıl metinolan TCL IV 18, Kaniš'e uzanan Eski Asur Ticaret rotasındaki bir yol ayrımını betimler. Aššur-Iddin isimli bir şahsın, oğlu Aššur-nādā'ya göndermiş olduğu bu mektupta oğlunun Hahhum'dan geçen güzergâhtan yolculuk etmek konusunda çekinceleri var ise, Uršu ve Mamma güzergahını kullanarak seyahatine kaldığı yerden devam etmesi gerektiğini salık vermiştir. Bu pasajdan hareketle Uršu'nun, Hahhum kentinden geçen güzergâha alternatif bir rota üzerinde bulunduğu ve Mamma'nın aynı rota üzerinde Uršu'dan biraz daha uzak bir mesafede bulunduğu varsayılabilir[332].

Kt. 90/k 110aile CCT 5 30a, sırasıyla Kaniš - Tegarama- Ma'ama yerleşimlerini kat ederek uzanan bir Eski Asur Ticaret güzergâhının söz konusu olduğunu ortaya koymaktadır. Bu iki merkez arasında anılmaya değer bir istasyonun olması, Mamma'nın Kaniš'e çok yakın bir mesafede olmadığını göstermektedir[333].

Gökçek 2004, 154'de güzergâhlarla ilgili şunları belirtmektedir: "Asurlu tüccarlar, muhtemelen Asur siyasi kontrolünün ötesinde olan Balih'ten sonra kuzey istikametinde Fırat'ın doğusundaki ilk *karum*'lar olan Nihria ile Zalpa'ya veya Fırat nehrinin batı kenarları üzerinde Hahhum ve Uršu'ya ulaşmışlardır. Bu bölge içinde Abarna ve Batna *wabartum*'ları da ifade edilmektedir. Hahhum'dan kuzeye ve Uršu'dan güneye doğru iki farklı rota ile Kaniš'e gidilmektedir. Hahhum'dan Hurama *karum*'una, Uršu'dan ise Mama *wabartum*'una ulaşılmaktadır. Her iki yol da Kaniš'in doğusundaki Timelkia bölgesinde birleşmektedir."

Adana Müzesinde korunan bir mektubun (Müze numarası 237Ö) bildirdiğine göre, eğer kaçaklar Mama'ya gitmişlerse, yakalayacak olan kişi, Zalpa (son zamanlarda Tilmenhöyük olarak kabul görmekte[334]) ve Tegarama

---

[328]Bkz. Barjamovic 2011, 209.
[329]Bkz. Barjamovic 2011, 210.
[330]Bkz. Barjamovic 2011, 208.
[331]Bkz. Barjamovic 2011, 211.
[332]Miller 2001, 68.
[333]Miller 2001, 69.
[334]Zalpa ile ilgili daha detaylı bilgi için bkz. Öz 2011, 289.

(Gürün[335]) yoluyla Mama'ya gittiği takdirde orada onları bulacaktır. Bu cümleden de Zalpa, Tegarma'dan sonra Mama'ya ulaşıldığını ve bu şehirlerin aynı güzergâhta olduklarını öğrenmekteyiz[336].

Larsen, koloni dönemindeki güzergâhın feribotla geçilmesi gereken Fırat'a ulaştıktan sonra, oradan da yüksek Toros dağlarına doğru kuzeye gittiğini ve bu yol üzerinde ana istasyonun, Kahramanmaraş civarına yerleştirilen Mamma şehri olduğunu ifade etmektedir.[337] Kaneš'in, güneye Toroslara doğru genişlemesiyle Mamma devleti ile sınır oluşturduğunu da belirtmektedir[338].

Kültepe'den ele geçen belgeler, sadece şehirlerin birtakım özelliklerinin tespitini mümkün kılmaktadır. Lokalizasyona yönelik bilgiler son derece kısıtlıdır. Ayrıca, tüccarların ekonomik maksatlarla düzenledikleri bu belgelerde yer adlarının dışında geçen diğer coğrafî terimler çok az sayıdadır. Öyle ki, binlerce metnin sadece birkaçında nehir ve dağ isimleri zikredilmektedir:[339] Bunun yanında, Mamma'nın dağlık bir alanda olduğu bilgisi tablette yer almaktadır: (CCT II, 11a: 17-18) *...iša-du-im ša Ma-a-ma...*"Mama Dağ(lar)ında"[340].

TC 1, 18'de yayınlanan, Aššur-idī'nin seyahat düzenlemeleri ile ilgili emirlerini içeren tablet, o anda içinde bulunulan tehlikeleri vurgular. Hahhum ve Mamma, Jezira düzlüklerine uzanan yol üzerinde, Toros dağlarında aranılmaktadır. Uršu ise Balih bölgesinde bir yere konumlandırılmıştır[341].

Bayram – Kuzuoğlu 2015, 239'da, Kaniš'in doğusunda ve güneydoğusunda yer alan ve kārum merkezi de olan Eluhut (Viranşehir), Hahhum (Samsat),Hurama (Elbistan), Šalahšua, Tegarama (Darende), Uršu (Gaziantep) ve Zalpa şehirlerinden bahsetmektedirler. Devamında bölgenin diğer önemli şehirlerini sıralarken Mama'yı Andırın olarak yerleştirdikleri görülmektedir: Badna (Suruç), Haka, Timelkiya, Mama (Andırın), Nihria (Kazenehöyük) ve Luhuzattia (Maraş).

Mari Kralı Zimrilim zamanında, Zalwar Kralı Anu-Harwi ile bir tutulan Haššum Kralı Anuš-Hirbi idi ve Mamma Kralı da Anum-Hirbi idi. Bu tanımlama ışığında, bazı yazarlar Mamma ile Haššum'un bir olduğunu önermektedirler. Eski literatürde Maraş ve Göksun arasına yerleştirilen Mamma, Maraş yakınındaki Hasancık köyünde bulunduğu iddia edilen, Anum-Hirwi yazılı mızrak uçlarıyla birlikte bu konumu destekler niteliktedir[342].

Mamma Krallığı'nın iktisadi yapısı tarım ve hayvancılığa dayanmaktadır. Hayvancılığa dayalı olarak tekstil sektörünün geliştiği görülmektedir. M.Ö. 2000'lerden günümüze kadar hayvancılığın devam

---

[335]Tegarama ile ilgili Miller 2001, 69 dn. 9'da şu bilgileri vermektedir: " Tegarama, yazılı kontekstte telaffuz edilen Tegarama - Til-garama - Gauraena = Gürün yer isimleri arasındaki varsayılan özdeşlik ilişkisinden ötürü çoğunlukla Gürün'e konumlandırılan bir kenttir ".
[336]Krş. Balkan 1957, 35-36; Öz 2011, 288.
[337]Larsen 2015, 177.
[338]Larsen 2015, 144.
[339]Krş. Kuzuoğlu 2004, 76 dn. 3 ile.
[340]Krş. Lewy 1950, 367 dn. 6 ile.
[341]Tabletin transkripsiyon, tercüme ve açıklamaları için bk. Larsen 2002, 28-31.
[342]Wilhelm 2008, 189-190.

ettiğinin göstergesi, Binboğa dağlarının bereketli yaylalarında beslenen çok sayıda sığırın, Binboğa dağlarına ad vermesidir[343].

Pek çok tablette, Mamma'dan farklı türde tekstil ürünlerinin bir merkezi olarak bahsedilmiştir; söz konusu tekstil ürünlerinin Mamma'da üretilip üretilmediği ya da Mamma'nın sadece bu ürünlerin depolandığı bir merkez mi olduğu konusunda bir kesinlik elde edilememektedir. Zu'ula isimli bir tüccarın Mamma'dan getirdiği ikinci kalite tekstil ürünlerinin yanı sıra, yazılı vesikalarda Anadolu'ya özgü *pirikannum-* kumaşı, *menuniānum-* kumaşı ve Mammalı adamdan gelen *makūhum-* kumaşına dair kayıtlara rastlanmaktadır. Başka bir tablette, Mamma'dan getirilen "yumuşak, uzun ve oldukça iyi kalitede bir yün'den bahsedilmesi, Mamma'nın yün üretimindeki önemini göstermesi bakımdan önemlidir. Bir diğer tablette de, 15 kilo ağırlığındaki bir kazan için Mammalı bir adama yapılan ödeme söz konusudur[344].

Kayseri-Kültepe'den ele geçen Kt.v/k 133 nolu ticari mektupta, 23-26. satırlarda Mamalı (adamdan) alınan kumaştan bahsedilmektedir: "Mamalı (adamdan) yüksek fiyat (sınıfına dahil)98 *mākuhum-* kumaşını aldım: Bunun 70 tanesini Burkānum vasıtasıyla sana ilettim. Senin kumaşlarından geriye kalan 28 kumaş benim yanımdadır"[345].

Kt.n/k 576 nolu mektubun 29-31. satırlarında Mamma'nın iyi cins kumaşı belgelenmektedir: "Eğer onlar parayı sevk ettilerse Mamma'nın iyi cins *kusītum* kumaşlarını satın alıp bana gönderiniz."[346]Burada Mamma('da imal edilen) *kusītum* kumaşı söz konusudur[347]. Mamma'da kumaş üretilmesi, tatlı şarabının yanında kumaşlarıyla da bilinen bir şehir olduğunu bizlere göstermektedir. *Kusītum* için, Black-George-Postgate 2000,170'de, "robe" (elbise) anlamı yer almaktadır.

Kt. n/k 586nolu,*Usur-ši-İštar*'ın talimatına göre kumaşların ait olduğu kişilerin isimlerinin de yer aldığı *Gallābum'un* mektubunda, Mamma şehrinde *kaššum* memuru (hukukî fonksiyonu olan yüksek dereceli bir memur) olan *Abā*'nın evinde veya iş yerinde (resmi dairesinde) hesap yaptıklarından bahisle şahit olan 3 kişinin adı da belirtilmiştir. Mektubun ilgili satırları (12-15) şöyledir: "Toplam 91 kumaş (ile ilgili olarak) Mama'da, *kaššumAbā*'nın evinde hesap yaptık"[348].

Maden işletmeciliğinin gelişmişliğiyle ilgili tabletlere de rastlanmaktadır. Kt. n/k 32 nolu tabletin, "*Mama* ve *Kaniš*'teki gümüş olsun, altın olsun, *amūtum*'dan yapılmış *kāsum*'lar olsun" şeklinde yer alan satırlarında, törensel sunu kabı *kāsum*'ların Mamma'da gümüş ve altın olanlarının yanında, altından beş, gümüşten doksan misli kıymetli olan *amūtum*'dan yapılmış olanları da belgelenmektedir[349].

Kt. 94/k 667 (1.1-15) 3-4. satırlarda, Mamma'dan alınan 4 *alluārum-kabı* (bu kabın ebatları tam olarak bilinmemektedir) tatlı şaraba karşılık, 1 šekel (1 šekel=8,3 gr.) gümüşe ek olarak 3 ½ mina(1 mina= 498 gr.) iyi bakır

---

[343]Krş. Türk Ansiklopedisi 1976, 286.
[344]Bkz. Barjamovic 2011, 211.
[345]Metnin transkripsiyon, tercüme ve açıklamaları için bkz. Bilgiç – Günbattı 1995, 91-95.
[346]Metnin transkripsiyon, tercüme ve açıklamaları için bkz. Bilgiç – Bayram 1995, 52-54.
[347]Bilgiç – Bayram 1995, 54.
[348]Metnin transkripsiyon, tercüme ve açıklamaları için bkz. Bilgiç – Bayram 1995, 66-68.
[349]Yıldırım 2013, 338 dn. 46.

verilmesi, diğer *alluārum*-kabına da 1 mina iyi kalitede bakır verilmiş olması, tatlı şarabın pahalı bir tüketim malı olduğunu ortaya koymaktadır[350].

Maraş'ın bağlarının çok eskiye dayandığını yukarıdaki metin bize göstermektedir. Öyle ki M.S. 1600'lerde de bağların mevcut olduğunu Evliya Çelebi (1611-1682) seyahatnamesinden öğrenmekteyiz: "Bu şehr-i cedîdin cânibi kıblesinde hâlâ bağlar olduğu zemîninde Mâr'aş-ı kadîm şehr-i azîm imiş"[351]. Aynı zamanda seyyah, Maraş'ın 20 çeşit üzümünün olduğundan bahisle kabak üzümü, cem üzümü ve sarı üzümü kar altından çıkarıp yediklerini yazmaktadır. Maraş'ta bağ ve bahçeciliğin oldukça üst düzeyde olduğunu da vurgular[352].

Bunun yanında, Maraş'a bağlı Elbistan-Afşin Ovası demir, linyit gibi maden yatakları açısından önem taşır. Altın işlemeciliğinde ilerlemiş olan Kahramanmaraş'ta Maraş burması meşhurdur. Fakat ne yazık ki, Maraş'ta yüzyıllardan beri devam eden dokuma ve dericilik sanayii 19. yy.'ın sonlarında çökmüştür[353].

Yeni Hitit dönemine ait iyi korunmamış bir antlaşma metninde 2 satırda belgelenen Karkumma adındaki şehir Maraş ile eşitlenmektedir: I. Šuppiluliuma ile oğlu Karkamišli Šarri-Kušuh arasında yapılan KUB 19.27'de yayınlanan antlaşma[354], az sayıda bazı coğrafi isimlerin korunduğu Karkamiš'in batı sınırlarının açıklamasını içerir. İyi korunmamış olan antlaşma metninin sonunda, sol kenar 6. satırında belirtildiği gibi pişmiş topraktan yapılmış tabletin orijinali, belki altın tablet (*TUP-PÍ* GUŠKIN)üzerine yazılmıştır[355]. Sadece KUB 19.27 Ay. 8', 13'. satırlarda belgelenen, Forrer tarafından Gurgume = Mar'aš eşitlemesinin yapıldığı[356]^{URU}*Kar-kum-m[a-*, Šarri-Kušuh ile I. Šuppiluliuma zamanında Karkamiš'in sınır şehri olarak yer almaktadır.

Karkumma'nın da yer aldığı antlaşmadaki diğer şehirler şöyledir:

KUB 19.27

Öy.x+1 [^{URU}*Mur-mu-*]*ri-*[*ga*] (?), 6' ^{URU}*Ga-du-ma-aš*, 7' KUR *Mu-kiš*,

Ay. 8' ^{URU}*Kar-kum-m*[*a-aš*]; 13' ^{URU}*Ka*[*r-kum-ma-aš*] .

Ayrıca aynı metnin Öy. 8'. satırında, bir de dağ ismi mevcuttur: $^{HUR.SAG}$*Am-ma-ri*(?)-[*ti*(?)][357]. Burada geçen şehirlerin çoğunun yeri tespit edilememiştir.

Yeni Asur Dönemine ait belgelerde Kahramanmaraş bölgesi *Marqasi/a* olarak geçmektedir. Kahramanmaraş kalesinden ele geçen erkek bir kölenin satışıyla ilgili tablette, *Mar*-BAN yani *Marqašti* veya *Marqalti* şeklinde okunan yer adı da, büyük ihtimalle *Marqasi*'nin diğer bir okunuşu olduğu Gökçek tarafından belirtilmiştir. *Marqasi*'nin bugünkü Maraş olduğu belirtilmekle birlikte, net olarak yer tayini yapılamamaktadır. Fakat *Marqašti*'nin etimolojik açıdan Maraş adının kökeni hakkında önemli ipucu sunduğuna da dikkat çekilmektedir[358].

---

[350]Bkz. Barjamovic 2011, 210, dn.794 ile.
[351]Alparslan – Yakar 2009, 30.
[352]Alparslan – Yakar 2009, 39-40.
[353]Bkz. Türk Ansiklopedisi 1976, 287.
[354]Metin hakkında genel bilgi için bkz. Klengel 1999, 137 vd.; Devecchi 2015, 238.
[355]Singer 2001, 635.
[356]Krş. del Monte – Tischler 1978, 183.
[357]Krş. Klengel 1965, 51.
[358]Bkz. Gökçek 2005, 51.

Mamma'nın lokalizasyonuyla ilgili şimdiye kadarki görüşler şöyledir: K. Balkan, Mamma'yı Elbistan ya da Göksun civarına, K. Nashef, Maraş ve Göksun arasına, K. Hecker, Göksun civarına yerleştirmiş, M. Forlanini ve M. Marazzi, Haššu/Ma'ama'nın birleşik bir yer olarak Maraş'ta olduğunu belirtmişlerdir[359]. J. Miller ise, Mamma'yı Göksun ile Maraş arasındaki bir yere geçici olarak yerleştirmeyi önermektedir[360]. Aydıngün-Bulgan, Hasancıklı'nın Mama? olabileceğine değinmişlerdir[361]; Barjamovic ise, Kahramanmaraş civarı olarak belirtmiştir[362].

Hasancıklı'dan ele geçen yapı-adak çivileri ile heykelciğe değinelim:

Güneydoğu Anadolu kökenli yapı-adak çivileri, yassı olup, üst kısımları stilize insan gövdesi (tanrı-tanrıça) biçiminde ve alt kısımları da bir yere sokulmak için, bir tür çivi/kama gibi yapılmışlardır. Bu tür çivilerin yayılma alanı Torosların güneyi, Güneydoğu Anadolu olmalıdır. İnsan biçimli çivilerin söz konusu edildiği Hitit yapı ritüelleri de daha çok Hurri gelenekleriyle ilişkilidir. İnsan biçimli (fani insandan çok, sivri başlıklı tanrı betimi) çiviler, kazılarda bulunanların katlarına bakılarak M.Ö. 18. yy.-16. yy.'a tarihlendirilmektedir[363].

Son dönemlerde figürünler üzerinde yapılan araştırmalar, taşıdıkları anlamların farklılığına ve gördükleri değişik sosyal bağlamlara eğiliyor. Bunların bazılarının çocuklar tarafından oyuncak olarak ya da dilek aracı olarak kullanılmıştır. Bazıları ölüleri anmak için yapılmış, bazıları da dinsel tapınma nesneleri olarak[364].

Dünyanın bilinen ilk gerçek boyutlu (1,93 m.) Balıklıgöl veya Urfa adamı olarak bilinen heykeli, yaklaşık M.Ö. 10.000'lere tarihlendirilmektedir. Alt kısmında bacak ve ayakların yontulmadığı heykelin alt ucundaki konik çıkıntı, heykelin bir kaideye sabitlenmesinin sağlanması amacıyla kolayca dikilmesi için oluşturulmuş izlenimi uyandırmaktadır[365]. M.Ö. 10.000'lerden itibaren uç kısımları bir kaideye sabitlenen bu tür heykel veya heykelcikler, Anadolu'nun kesintisiz devam eden eserler grubundadır. Aşağıda işleyeceğimiz figürünler, Balıklıgöl adamının binyıllar içinden süzülüp gelen küçük örnekleri olup, alt kısımları bir kaideye oturtabilmek veya sokabilmek için çivi şeklinde yapılmışlardır.

1) Yapı-adak çivisi, Envanter no: 5-6-93.

u.: 6,9 cm. g.: 2,2 cm.

Müzeye geldiği tarih ve şekli: Kahramanmaraş, Hasancıklı Köyü, 17.11.1983, Osman Aksoy'dan satın alma.

Tanımı: Bronzdan döküm tekniğinde yapılmış ve cepheden tasvir edilmiş olan tanrının yüz ayrıntıları belli olmaktadır. Kısa boynu olan heykelciğin geri kalan kısmında detaylar yer almamaktadır. Gövdesinin üst kısmı üçgen şekillidir. Alt kısmı ise aşağıya doğru hafif genişleyerek

---

[359]Bkz. Miller 2001, 69.
[360]Krş. Miller 2001, 70.
[361]Bkz. Aydıngün – Bulgan 2007, 93.
[362]Krş. Barjamovic 2011, 208.
[363]Krş. Darga 1992, 34.
[364]Hodder 2005, 7.
[365]Krş. Özcan 2014, 39; Çelik 2014, 171-172.

silindirik biçimde devam eder, bacakların hatları işlenmemiştir ve alt uç kısmı kırıktır. Arkası düzdür. Başındaki enine üç yivli sivri külah onun tanrılık vasfını belirtmektedir.[366] Gözleri oval şeklinde çıkıntılıdır. Burun öne doğru çıkıntılıdır. Ağzı ise bir çizgi şeklinde belirtilmiştir. Kulaklar yarım elips şeklindedir. Yanlara açılmış olan kolları, dirsekten bükülmüş durumda öne doğru uzatılmıştır; eller belirtilmemiştir. Sağ kol, sol kola göre hafif yukarıdadır. Heykelcik genel olarak korozyona maruz kalmıştır. Başındaki sivri külâh, Kahramanmaraş'tan ele geçen ve müzede korunan 934 numaralı heykelciğin başındaki külâhla benzerlik göstermektedir. Yine aynı eserin yanlara açılmış kolları, dirsekten bükülmüş durumda öne doğru uzatılmıştır.[367] M.Ö. 2. bine tarihlenen, kolların öne uzatıldığı İsrail-Megiddo'dan ele geçen figürünler de bulunmaktadır[368].

2) Yapı-adak çivisi, Envanter No: 5-7-93.

u.: 4,5 cm. g.: 1,8 cm.

Müzeye geldiği tarih ve şekli: Kahramanmaraş, Hasancıklı Köyü, 17.11.1993, Osman Aksoy'dan satın alma.

Tanımı: Bronzdan döküm tekniğinde yapılmış ve cepheden tasvir edilmiş olan tanrının yüz ayrıntıları belli olmaktadır. Kısa boynu olan heykelciğin geri kısmında detaylar yer almamaktadır. Dövülerek yassıltılmış, hafif incelerek devam eden alt kısmında bacak hatlarının işlenmemiş olduğu görülüyor. Alt uç kısmı, heykelcik asite atıldığından çok belli olmamakla birlikte muhtemelen kırıktır. Arkası düzdür. Tanrının başında uca doğru ovalleşen sivri külâh, onun tanrılık vasfını belirtmektedir. Gözler hafif çıkıntılı ve yuvarlak. Burun öne doğru çıkıntılı. Ağız ince çizgi şeklinde hafif korunmuştur. Kulaklar yarım elips şeklindedir. Kısa olan kollar yana açılmış vaziyettedir, eller belirtilmemiştir.

3) Yapı-adak çivisi, Envanter No: 5-8-93.

u.: 4,1 cm. g.: 1,7 cm.

Müzeye geldiği tarih ve şekli: Kahramanmaraş, Hasancıklı, 17.11.1993, Osman Aksoy'dan satın alma.

Tanımı: 5-7-93'e benzemektedir. Bronzdan döküm tekniğinde yapılmış ve cepheden tasvir edilmiş olan tanrının yüz ayrıntıları, asite atıldığından kısmen belli olmaktadır. Kısa boynu olan heykelciğin geri kısmında detaylar yer almamaktadır. Dövülerek yassıltılmış şekilde devam eden alt kısmında bacak hatlarının işlenmemiş olduğu görülüyor. Alt uç kısmı kırıktır. Arkası düzdür. Başındaki sivri külâhın tepesi kırıktır. Gözler, yuvarlak oyuktur. Burun öne doğru çıkıntılıdır. Asite atıldığından ağız detayı belli değildir. Kulaklar yarım elips şeklinde. Kısa olan kollar yanlara açık vaziyettedir. Eller belirtilmemiştir.

4) Heykelcik, Envanter No: 1210.

u.: 4,8 cm. g.: 2,4 cm.

Müzeye geldiği tarih ve şekli: Hasancıklı Müze bekçisi Cuma Orçan'dan hediye.

Tanımı: Pişmiş topraktan yapılmış olup, açık kahve renklidir. Başındaki serpuş, alnından hafifçe yükselen daire şeklinde olup, başa

---

[366]Başında enine üç yivli sivri külâhın bulunduğu Adana'dan ele geçen diğer örnek için bkz. Aydıngün 2008, 116.

[367]Krş. Ekiz 2012, 69, figs. 39a,b,c.

[368]Seeden 1980, 27 no 91, lev. 21.

oturmuştur. Başının üstündeki serpuşun üst kısmı içe doğru basıktır. Asur ülkesi kökenli kuş yüzlü heykelciğin, derin ve yuvarlak iri göz oyukları mevcuttur. Gözler aplike olarak halka biçiminde yapıştırılmıştır. İnce burnu öne doğru çıkıntılıdır. Ağzı ve kulakları belirtilmemiştir. Kalın boynu olan heykelciğin geri kısmında detaylar yer almamaktadır. Kısa kollar yanlara açık vaziyettedir, eller belirtilmemiştir. Gövde içe doğru basık olup yanlara doğru çıkıntı yapmaktadır. Heykelciğin alt kısmı kırık olmayıp, gövdeden sonrası işlenmemiştir. Arkası düzdür. Heykelciğin alt kısmındaki içe doğru olan basıklık, onun bir yere tutturulması için yapılmış izlenimini uyandırmaktadır.

1210 nolu heykelcik, Adıyaman-Samsat (Hahhum)'dan Asur Ticaret Kolonileri Çağına tarihlenen pişmiş toprak idol ile benzerlik göstermektedir. Asur ülkesi kökenli kuş yüzlü idolün gözleri tek merkezli büyük birer daire ile gösterilmiştir[369]. Alt kısımları bir yere sokulmak için, bir tür çivi gibi yapılan bu yapı-adak çivilerinin kullanım alanlarına dair detaylı bilgiler yer almaktadır[370].

Bu eserleri, Asur Ticaret Kolonileri Çağı ile Eski Hitit Döneminin başları arasına tarihlendirmek mümkündür. Kahramanmaraş Müzesinde, bir kısmının geliş yerinin Hasancıklı olarak kaydedildiği yapı-adak çivilerinin sayısı 35'i aşmaktadır. Hasancıklı'dan müzeye kazandırılan sayıları 50'ye varan küçük boğa figürünlerinin varlığı da, burada geniş bir alana yayılan önemli bir yerleşim yerine işaret etmektedir[371].

Hasancıklı Köy Muhtarı ile Ağustos 2011'de yapılan görüşmede yapı-adak çivisi biçimli heykelciklerin halen tarla olarak kullanılan ve "Kalaycık" olarak adlandırdıkları bir teras yerleşiminden ele geçtiği öğrenildi. Köy ile Kalaycık'ın arası yaklaşık 1 km. dolayındadır. Muhtar, buradan ele geçen eserleri "yedili ve öküzlü" şeklinde isimlendirdiklerini ve siyah taştan yapılmış "silindir"lerin de buradan çıktığını ifade etti; "silindir" diye bahsettiği silindir mühürlerin ortasının delik olduğunu ve üzerlerinde "akrep, yılan" gibi motiflerin bulunduğunu söyledi[372].

Hasancıklı-Kalaycık teras yerleşiminde Orta Tunç dönemine tarihlenen seramiklere rastlanmıştır. Hasancıklı'da bulunan en eski yerleşim yeri de burasıdır. Diğer yerleşim yerleri tepelerde olup, geç dönemlere aittirler[373].

Hasancıklı'nın önemini artıran diğer buluntularsa bronz mızrak uçlarıdır. Gaziantep Müzesinde korunan, Hasancıklı'da ele geçen, üzerinde eski Asur yazısıyla kaleme alınmış "*A-num-Hi-ir-wi*"nin adı bulunan mızrak uçları Mama'nın lokalizasyonuna katkı sağlayacak önemli verilerdir. Gaziantep Müzesine 1992 ve 1993 yıllarında kazandırılan mızraklar, Veysel

[369]Aydıngün 2005, 54, 141, kat. no. 54; Özgüç 2009, 65, Lev. 142, 308.
[370]Hitit yapı ritüellerinin bazılarının tercümeleri ve günümüzle olan bağlantıları hakkında detaylı bilgi için bkz. Akdoğan 2009, 27-31; Akdoğan – Ersoy 2014, 25-27.
[371]Akdoğan – Ersoy 2014, 23.
[372]Akdoğan – Ersoy 2014, 20; yedi adet insan betimli olan ve boğa ile betimlenmiş yapı-adak çivileri de söz konusu makalede yayınlanmıştır.
[373]Akdoğan – Ersoy 2014, 22.

Donbaz tarafından yayımlanmıştır[374]. Anum-Hirbi'nin yaklaşık olarak M.Ö. 1795-1765 yılları arasında hüküm sürdüğü kabul edilmektedir[375].

Hasancıklı'da, Asur Ticaret Kolonileri Dönemine ait buluntu veren tek yerleşim yerinin Kalaycık Mevkii olduğu ve buradan ele geçen bu önemli buluntular da göz önünde bulundurulduğunda, Kalaycık'ın Mama olduğu söylenebilir[376]. Lokalizasyonla ilgili kesinlik, Kalaycık'tan elde edilecek yazılı malzemeyle mümkün olabilecektir.

Kaynakça

Akdoğan 2009 R. Akdoğan, "Yapı-Adak Çivisi Biçiminde Tanrı-Tanrıça Çifti". *Kubaba Arkeoloji-Sanat Tarihi-Tarih Dergisi* 13 (2009) 27-36.

Akdoğan – Ersoy 2014 R. Akdoğan– A. Ersoy, "Kahramanmaraş Müzesinde Bulunan Yapı-Adak Çivilerinin Işığında Mama Şehri".Ed. P.Taracha. *Eighth International Congress of Hittitology*. 5-9 September 2011. Warsaw (2014) 20-31.

Alparslan – Yakar 2009 Y. Alparslan – S. Yakar, *Seyâhatnâme, Şehir Târihi ve Coğrafya Kitaplarına Göre Maraş. Maraş Tarihi Serisi* 26 2009.

Aydıngün 2005 Ş. G. Aydıngün, "Kentleşme ve Tunçun Keşfi. İlk Tunç Çağının Kutsal Bedenleri". *Tunç çağının Gizemli Kadınları*. (2005) 29-80.

Aydıngün – Bulgan 2007 Ş. Aydıngün – F. Bulgan, "Tanrı Ailesine Adanmış Bir Adak Çivisi". *Türk Arkeoloji ve Etnoğrafya Dergisi* 7 (2007) 91-98.

Aydıngün 2008 Ş. G. Aydıngün, "Bir yapı-adak çivisi ile iki farklı hayvanla betimlenmiş Hitit tanrı heykelcikleri". *Muhibbe Darga Armağanı*. İstanbul (2008) 115-128.

Balkan 1957 K. Balkan, *Mama Kralı Anum-Hirbi'nin Kaneš Kralı Waršama'ya Gönderdiği Mektup. 7/31a*. Ankara 1957.

Bayram – Kuzuoğlu 2015 S. Bayram – R. Kuzuoğlu, "Kültepe Metinlerinde Geçen Yeni Yer ve Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası". 16. Türk Tarih Kongresi, Ankara 20-24 Eylül 2010, *Kongreye Sunulan Bildiriler* 1/ 13a. Ankara (2015) 225-244.

Black – George et al. 2000 J. Black – A. George – N. Postgate, *A Concise Dictionary of Akkadian*. Hrsgb. K. Hecker – W. Sommerfeld. Wiesbaden 2000.

Bilgiç – Bayram 1995 E. Bilgiç – S. Bayram, *Ankara Kültepe Tabletleri II*.Sa 33[a]. Ankara 1995.

[374]Akdoğan – Ersoy 2014, 23.
[375]Bkz. Miller 2001, 67.
[376]Akdoğan – Ersoy 2014, 24.

Bilgiç – Günbattı 1995 E. Bilgiç – C. Günbattı, Ankaraner Kültepe-Texte III, Texte der Grabungskampagne 1970. Deutsche Übersetzungvon K. Hecker. Stuttgart 1995.

Barjamovic 2011 G. Barjamovic, *A Historical Geography of Anatolia in the Old Assyrian Colony Period.* Denmark 2011.

Çelik 2014 B. Çelik, "Male Figures In The Pre-Pottery Neolithic Period". *Anadolu Kültürlerine Bir Bakış, Armağan Erkanal'a Armağan.* Eds. N. Çınardalı-Karaaslan, A. Aykurt, N. Kolankaya-Bostancı, Y. H. Erbil. Ankara 2014.

Darga 1992 M. Darga, *Hitit Sanatı.* İstanbul 1992.

Devecchi 2015 E. Devecchi, *Tarattati internazionali ittiti.* Brescia 2015.

Ekiz 2012 H. H. Ekiz, M.Ö. 2. Bin Hitit Dönemi İnsan ve Tanrı Heykelcikleri. *Kubaba Arkeoloji-Sanat Tarihi-Tarih Dergisi* (2012) 20.

Gökçek 2004 G. Gökçek, "Asur Ticaret Kolonileri Çağında Anadolu'da Kervan Güzergâhları ve Taşımacılık". *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi* 1.(2004) 151-164.

Gökçek 2005 G. Gökçek, "Kahramanmaraş'ta Bulunmuş İki Yeni Asurca Tablet". *Archivum Anatolicum* (2005) 8/1. 47-57.

Hodder 2005 I. Hodder, "Figürünler Hakkında Düşünmek". *Tunç Çağının Gizemli Kadınları* (2005). 7-10

Klengel 1965 H. Klengel, *Geschichte Syriens im 2. Jahrtausendv.U.Z.Teil 1 Nordsyrien, Deutsche Akademie der Wissenschaftenzu Berlin. Institutfür Orient forschung* /40. Berlin 1965.

Klengel 1999 H. Klengel, *Geschichte des hethitischen Reiches, Handbuch der Orientalistik Erste Abteilung.* Leiden-Boston-Köln 1999.

Kuzuoğlu 2004 R. Kuzuoğlu, "M.Ö. II. Bin'de Bir Anadolu Şehri "Aliaša". *Archivum Anatolicum* (2004) 7/2. 75-89.

Larsen 2002 M. T. Larsen, *The Aššur-nādā Archive (Old Assyrian Archives*, volume 1). Leiden 2002.

Larsen 2015 M. T. Larsen, *Ancient Kanesh: A Merchant Colony in Bronze Age Anatolia.* New York 2015.

Lewy 1950 J. Lewy, "Hatta, Hattu, Hatti, Hattušaand "Old Assyrian" Hattum". *Archiv Orientální* 18/ 3 (1950) 366-441.

Miller 2001 J. Miller, "Anum-Hirbi and His Kingdom". *Altorientalische Forschungen* (2001) 28/1. 65-101.

del Monte–Tischler 1978 G. F. del Monte-J. Tischler, *Die Orts- und Gewässernamen der hethitischen Texte, Réportaire Géographique des Textes Cunéiformes 6.* Wiesbaden 1978.

Öz 2011 E. Öz, "Kültepe Tabletlerine Göre Asur Ticaret Kolonileri Döneminde Anadolu'da Üzüm Yetiştiriciliği ve Bağcılık". *Akademik Bakış* 5/9 (2011) 285-294.

Özcan 2014 E. S. Özcan, "Göbekli Tepe, Dünyanın En Eski ve En Büyük Tapınma Alanı". *TÜBİTAK Bilim ve Teknik* 560 (2014) 30-39.

Özgüç 2009 N. Özgüç, *Samsat, Sümeysat, Samosata, Kumaha, Hahha, Hahhum, Bir Başkent ve Kalenin Uzun*

Yaşamının 600 Yıllık Döneminden Kesitler. Ankara 2009.

Seeden 1980 — H. Seeden, *Prähistorische Bronzefunde, The Standing Armed Figurines in the Levant.* München 1980.

Singer 2001 — I. Singer, "TheTreaties between Karkamišand Hatti". Ed. G. Wilhelm, *Aktendes 4. Internationalen Kongressfür Hethitologie Würzburg.* 4.-8. Oktober 1999. Wiesbaden (2001) 635-641.

Türk Ansiklopedisi 1976 — *Türk Ansiklopedisi.* c. 23. Ankara (1976).

Wilhelm 2008 — G. Wilhelm, "Hurrians in the Kültepe text". in *Anatolia and the Jazira during the Old Assyrian Period.* Ed. J. D. Dercksen. Leiden. (2008) 181-194.

Yıldırım 2013 — N. Yıldırım, "Kültepe Tabletlerinde Geçen Asurlu Tüccarlara Ait Altından Kült Eşyaları". *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi* 53/2 (2013) 327-343.

RESİMLER

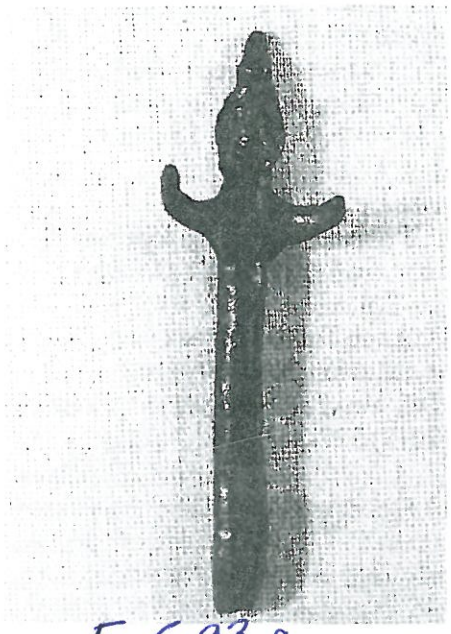

fig. 1) 5-6-93 a, fig. 1) 5-6-93 b, fig. 1) 5-6-93 c / fig. 1) 5-7-93 Yapı-Adak Çivisi

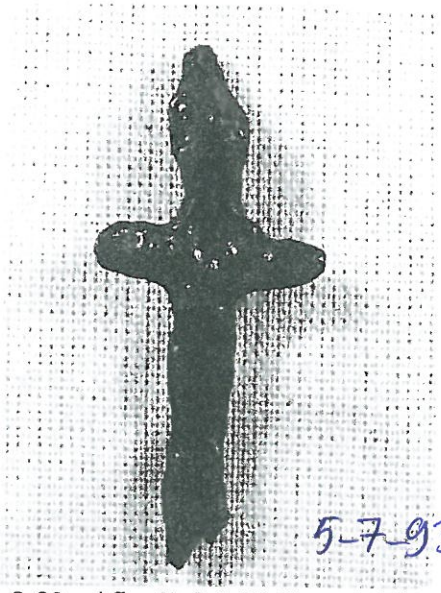

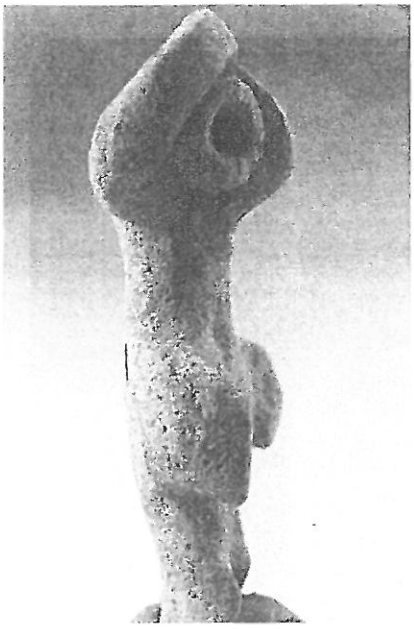
fig. 2) 5-7-93 b, fig. 2) 5-7-93 c, fig. 3) 5-8-93 a / fig. 2) 5-7-93 Yapı-Adak Çivisi

fig. 3) 5-8-93 b, fig. 3) 5-8-93 c, / fig. 3) 5-8-93 Yapı-Adak Çivisi

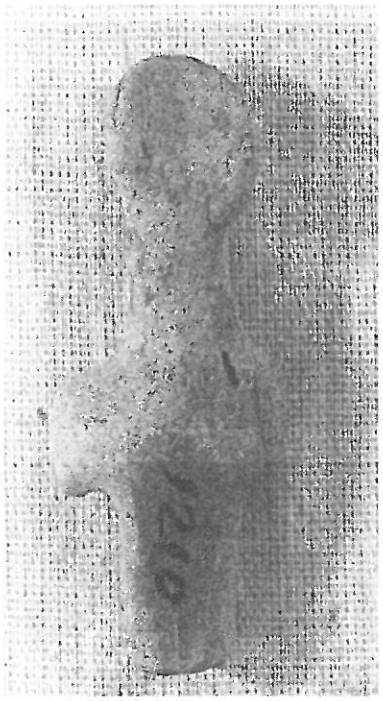
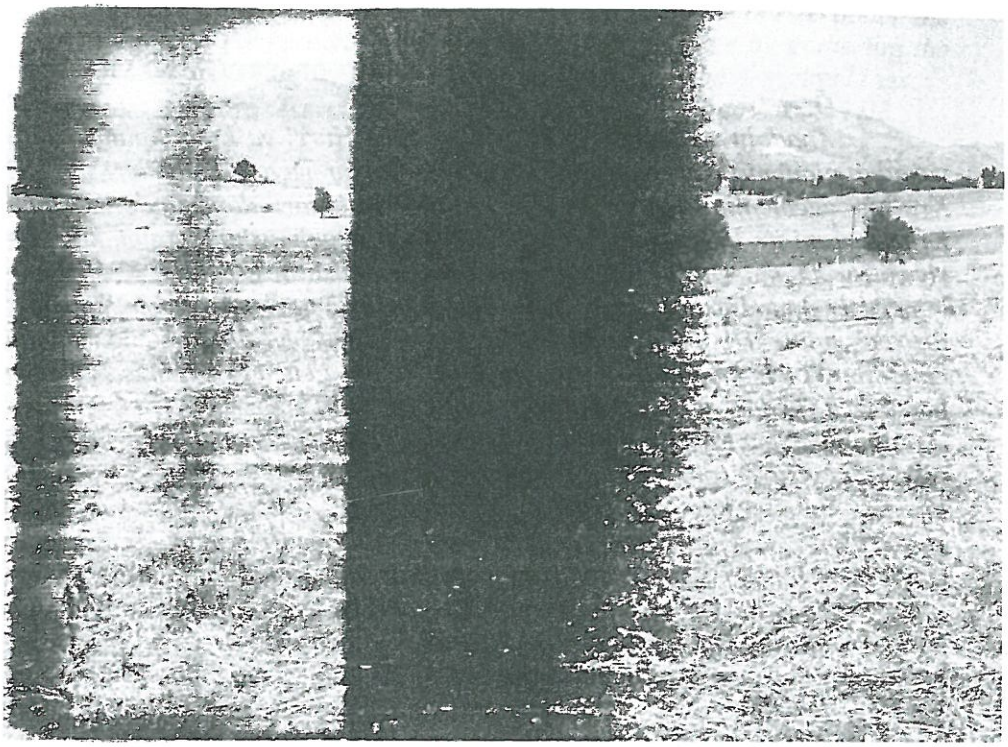

fig. 4) 1210 a. fig. 4) 1210 b, fig. 4) 1210 c / fig. 4) 1210 Heykelcik

Hasancıklı Kalaycık Mevkii